

QISHLOQ AYOLLARIDAGI QADRIYATLAR YO‘NALISHLARINING O‘ZIGA XOS IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK JIHATLARI

Jurayeva Shaxnoza Saadmuratovna

“Oila va xotin-qizlar” ilmiy-tadqiqot instituti kichik ilmiy xodimi

Annotatsiya. Qishloq ayollarining hayot strategiyalarini o‘rganishning dolzarbligi ushbu ijtimoiy-demografik guruhning oila, an’analar, oila o‘ziga xosligini saqlash manbai bo‘lib xizmat qiladigan ijtimoiy funksiyalarni bajarishga bo‘lgan munosabati va qobiliyatlarining ahamiyati bilan bog‘liq. Maqolada zamonaviy qishloq ayollarining qadriyatlar yo‘nalishlarining ijtimoiy-psixologik o‘ziga xosliklari masalalariga doir qarashlar yoritiladi.

Kalit so‘zlar: qishloq ayoli, qadriyatlar yo‘nalishi, muloqot, shaxslararo munosabat, psixologik xizmat, ustuvor qadriyatlar, mehnat, zo‘ravonlik, iqtisodiy munosabatlar.

Аннотация. Актуальность изучения жизненных стратегий сельских женщин связана с важностью отношения и способностей этой социально-демографической группы к выполнению социальных функций, служащих источником сохранения семьи, традиций, семейной идентичности. В статье освещаются взгляды на социально-психологические особенности ценностей современных сельских женщин.

Ключевые слова: деревенская женщина, ценностные ориентации, общение, межличностные отношения, психологическая служба, приоритетные ценности, труд, насилие, экономические отношения.

Abstract. The relevance of studying the life strategies of rural women is related to the importance of this socio-demographic group's attitude and abilities to perform social functions that serve as a source of preservation of family, traditions, and family identity. The article highlights the views on the socio-psychological peculiarities of the values of modern rural women.

Key words: village woman, value orientation, communication, interpersonal relations, psychological service, priority values, work, violence, economic relations.

Qishloq ayollari qishloqda doimiy yashovchi ayollardir. Qishloq ayollari atamasi dehqon ayoli atamasidan kengroqdir. Qishloq ayollariga dehqon ayollari ham, qishloq o‘qituvchilari ham, shifokorlar, pensionerlar, ishsizlar, uy bekalari va boshqalar, ya’ni asosiy ish joyidan qat’i nazar, qishloqda yashovchi barcha ayollar kiradi.

Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar davrida shahar va qishloq ayollarining imkoniyatlari o‘rtasidagi farq ancha yomonlashdi. Shahar va qishloq turmush tarziga muntazam ta’sir ko‘rsatuvchi va tashkil etuvchi tashqi sharoitlar o‘rtasidagi ob’ektiv farq qishloq ayollarini shahar ayollaridan turmush tarzi bilan farq qiluvchi alohida guruhga ajratish imkonini beradi. Hayot tarzi deganda shaxsan muhim sohalarda (shu jumladan xulq-atvor stereotiplarini) amalga oshirish va rivojlantirish imkoniyatlari va usullari tizimi tushuniladi: oila, ish, aloqa,

sogʻliq, moliyaviy xavfsizlik, ijodkorlik, taʼlim, axborot, hayot, maʼnaviyat, dam olish va boshqalar. Hayot tarzi hayot sharoitlari va individual qadriyatlar va manfaatlar ierarxiyasining oʻzaro taʼsiri bilan belgilanadi. Qishloq joylarida shaxsiy qadriyatlar va manfaatlarni amalga oshirish imkoniyatlarini obyektiv cheklash, shahar sharoitlari bilan solishtirganda, qishloq ayollarining hayot yoʻnalishlari ierarxiyasida oʻz izini qoldiradi.

Har yili 15 oktyabr - Butunjahon qishloq ayollari kuni. Rasmiy darajada bu kun BMT Bosh Assambleyasining 2008 yil 12 fevraldagi “Qishloq joylarda ayollarning mavqeini oshirish” rezolyutsiyasida belgilab qoʻyilgan. Bu kunning nishonlanishi qishloq ayollarining koʻp qirrali rolini jamoatchilik eʼtirof etish va qoʻllab-quvvatlashning amaliy usuli sifatida qaralmoqda.

“Qishloq kundalik hayotida erkakning roli qanchalik muhim boʻlsa ham, bu koʻproq ayol dunyosidir” degan fikr mavjud [1]. Qishloq ayoli 2/3 (erkak 1/3) haq toʻlanmaydigan uy ishlarini, bolalarni tarbiyalash va ularga gʻamxoʻrlik qilish bilan bogʻliq ishlarni bajaradi. Qishloq oilalarining 71 foizida oila aʼzolariga gʻamxoʻrlik qilish, uy ishlarini bajarish ayolning zimmasidadir [2]. Qishloq ayollari jamiyatning alohida ijtimoiy-demografik guruhini ifodalaydi, ular oʻziga xos ijtimoiy-psixologik xususiyatlar, turli rol funksiyalari va maʼlum bir ijtimoiy maqom bilan ajralib turadi. Bu ijtimoiy-demografik guruhning xususiyati qishloq joylarida doimiy yashash boʻlib, ular tipik ijtimoiy-psixologik, mafkuraviy, axloqiy va etnik-madaniy xususiyatlar, oʻxshash maʼnaviy qadriyatlar, ijtimoiy tajriba, turmush tarzi bilan ajralib turadi [3].

Qishloq ayollari hayot strategiyalari - shaxsning ijtimoiy funksiyalarni bajarish, individuallikni rivojlantirish va oʻz hayotiy dunyosini shakllantirish qobiliyati bilan ajralib turadi. Yosh qishloq ayollarining ijtimoiy, madaniy va shaxsiy yoʻnalishlarining oʻziga xos xususiyatlari, ularning hayot strategiyalarini turli xil ilmiy pozitsiyalardan oʻrganildi: kamsitish va tenglik (P.P.Velikiy; A.K.Volovik) [4]; reproduktiv xulq (T.V.Blinova; S.V.Zaxarov; A.M.Sergienko) [5]; mehnat bozoriga jalb qilish (O.V.Lylova; L.M.Erdinieva) [6]; tarixiy obraz (A.A.Antipova; V.B.Bezgin; M.G.Pankratova) [7], moliyaviy ahvoli (L.V.Bondarenko; S.V.Igrunova) [8]; ijtimoiy ish (E.N.Novikova, E.B.Savostyanova, E.I.Xolostova) [8]; hayotiy qadriyatlar (L.G.Buzunova; D.V.Zernov; O.V.Chernisheva) [9].

Chet el manbalari, shuningdek, etnik qadriyatlarni modernizatsiya qilish masalalarini, shu jumladan oilaviy munosabatlar sohasida, ayniqsa, yosh qishloq ayollarining qadriyatlar tizimini turli soha olimlari (Jeffrey C., Myklebus J., Vinken H.) [10] koʻrib chiqdi.

Qishloq ayolining turmush tarzini belgilovchi tashqi omillar sirasiga olimlar quyidagilarni kiritib oʻtgan:

Ijtimoiy zaiflik va huquqiy savodsizlik. Huquqiy savodxonlikning past darajasi qishloq ayollariga nafaqat himoya qilish, balki koʻpchilik qishloq ayollari bilmaydigan huquqlarini amalga oshirishga ham imkon bermaydi.

Ta'lim olish, kasb tanlash, martaba qurish imkoniyatlarini toraytirish. Ishsizlik, kam maosh, qashshoqlik.

Uy xo'jaligi uchun zamonaviy texnik qurilmalarning yetishmasligi. Kundalik hayotda texnologik taraqqiyotning barcha afzalliklari orasida ko'plab qishloqlarda elektrlashtirish uy xo'jaligini inqilobdan oldingi davrdan ajratib turadigan yagona "yangilik" dir. Ovqat pishirish, tozalikni saqlash va uyni isitish jismoniy kuch talab qiladi va ayollarga shaharlardagiga qaraganda ko'proq vaqt talab etadi.

Jamoatchilik fikrining bosimi, shaxsiy hayot chegaralarining torayishi. Og'ir vaziyatlarda har bir qishloq ayoli omon qolish uchun qo'shnilaridan, qishloqdoshlaridan yordam so'rashga majbur bo'ladi. Qishloq ayolining hayotidagi kunlik voqealar, o'zgarishlar, yangi uchrashuvlar va taassurotlar shaharlik nuqtai nazardan, mahrumlik deb talqin qilinishi mumkin. Binobarin, qishloq ayollarining shahar sharoitida jamoatchilik muhokamasi va bahosiga taqdim etilmaydigan, qishloqlardagi shaxsiy hayoti tafsilotlari umumiy muhokama mavzusiga aylanishi tabiiy.

Qishloqdagi ayolning odatiy turmush tarzining buzilishi, uning qishloq mehnatkash sifatidagi ijtimoiy mavqei, sodir bo'layotgan o'zgarishlarni mazmunli boshqara olmaslik sarosimaga, xavotirga, umidsizlik hissini uyg'otadi. Ularning yarmidan ko'pi bilim yetishmasligini aytadi va qishloqda bu kamchilikni qoplaydigan joy va hech narsa yo'q, ularning ijodiy, ishbilarmonlik faolligi amalga oshmay qolmoqda. Barcha ayollar tashlab ketish, jamiyat tomonidan rad etilishini qayd etadilar. Hissiy stress ayollarning sog'lig'iga salbiy ta'sir qiladi, aybdorlik, tushkunlik, tashvish, asabiylashish, tajovuzkorlik tuyg'ularini qo'zg'atadi, nizolarga, spirtli ichimliklarga qaramlikka olib keladi.

Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, oila - er-uy egasining mavjudligi - qishloq turmush tarzining asosiy qadriyatlaridan biridir. Qishloq ayollarining yarmidan ko'pi erlari bilan muammolarga duch kelishadi, lekin ular ajralish uchun advokatga emas, ruhiy tushkunlikdan chiqish, chidashni osonlashtirish uchun psixologga murojaat qilishni afzal ko'rishadi. Umuman olganda, oilada qishloq ayollari ona sifatida ko'proq tushuniladi: ularning aksariyati uchun bolalar erlardan ko'ra muhimroqdir. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, qishloq joylarda tug'ilishning umumiy koeffitsienti ikki baravardan ko'proq qisqargan va hozir shahar darajasiga yaqinlashmoqda. O'tkazilgan so'rovlarga ko'ra, 25 yoshdan 40 yoshgacha bo'lgan ayollarning katta qismi ikkitadan ortiq bolaga ega emas. Eng o'tkir muammolar orasida barcha yoshdagi qishloq ayollari: qashshoqlik birinchi o'rinda, qiziqarli muloqotning yetishmasligi ikkinchi o'rinda, keyin yangi turmush sharoitlariga moslasha olmaslik, yomon sog'liq, tez-tez hissiy stress, o'z maqsadlarini amalga oshirishning real istiqbollari, bilim yetishmasligi va zarur ma'lumotlarning mavjud emasligi kabilar muhimlik darajasiga ko'ra yuqori o'rinlarda turishi qayd etilgan [11].

Qishloq ayollarining asosiy shaxsiy qadriyatlari oilada, do'stlar bilan muloqotda va kasbiy faoliyatda amalga oshiriladi. So'nggi ikki yo'nalish bir xil darajada muhimdir, bu zamonaviy shahar ayollari hayotida martaba ahamiyatini

o'shinish tendentsiyasi bilan solishtirganda qishloq ayollarining o'ziga xos xususiyatidir. Qishloq ayollarining turli yoshdagi toifalari o'rtasida asosiy hayotiy qadriyatlar, muammolar va ehtiyojlar ierarxiyasida statistik jihatdan sezilarli farqlar yo'q edi, bu ham an'anaviy turmush tarzini, ham qishloqdagi uzoq muddatli muammoli obyektiv sharoitlarni, stereotiplarni ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Антипова А.А., Касаркина Е.Н., Ледяйкин Е.Е. Трансформационные процессы в современной эрзянской семье в России // Вестник угроведения. 2017. Т. 7. № 4. С. 169-181.
2. Безгин В.Б. «На миру» и в семье: русская крестьянка конца XIX - начала XX века. Тамбов: РГНФ, ФГБОУ ВПО «ТГТУ», 2015. 192 с.
3. Беяева Н.Ф. Мокшанская сельская семья в контексте современных модернизационных процессов // Финно-угорский мир. 2018. Т. 10. № 1. С. 75-88.
4. Блинова Т.В., Вяльшина А.А. Репродуктивное поведение сельских женщин и ценность детей в семье. Саратов: Изд-во «Саратовский источник», 2016. 232 с.
5. Бондаренко Л.В. Сельская Россия в начале XXI века (социальный аспект) // Социологические исследования. 2005. № 11. С. 68-75.
6. Бузунова Л.Г. Жизненные стратегии женщин российской провинции // Психологическая наука и образование. 2007. № 3. С. 47-59.
7. Великий П.П. Российское село в условиях новых вызовов // Социологические исследования. 2007. № 7. С. 63-71.
8. Воловик А.К. Равноправие молодых сельских женщин в получении высшего образования: надежды и ожидания. Рязань: Ряз. гос. пед. ун-т, 2002. 113 с.
9. Захаров С.В. Браки и разводы в современной России // Демоскоп Weekly (электронный журнал). 2015. № 625-626.
10. Захаров С.В. Потенциал структурных факторов роста рождаемости исчерпан? // Демоскоп Weekly (электронный журнал).
11. Зернов Д.В., Иудин А.А. Роль брака в трансформации морально-этических норм поведения сельских молодых женщин // Вестник Нижегородского университета им. Н.И.Лобачевского. 2012. № 5 (1). С. 325-333.